

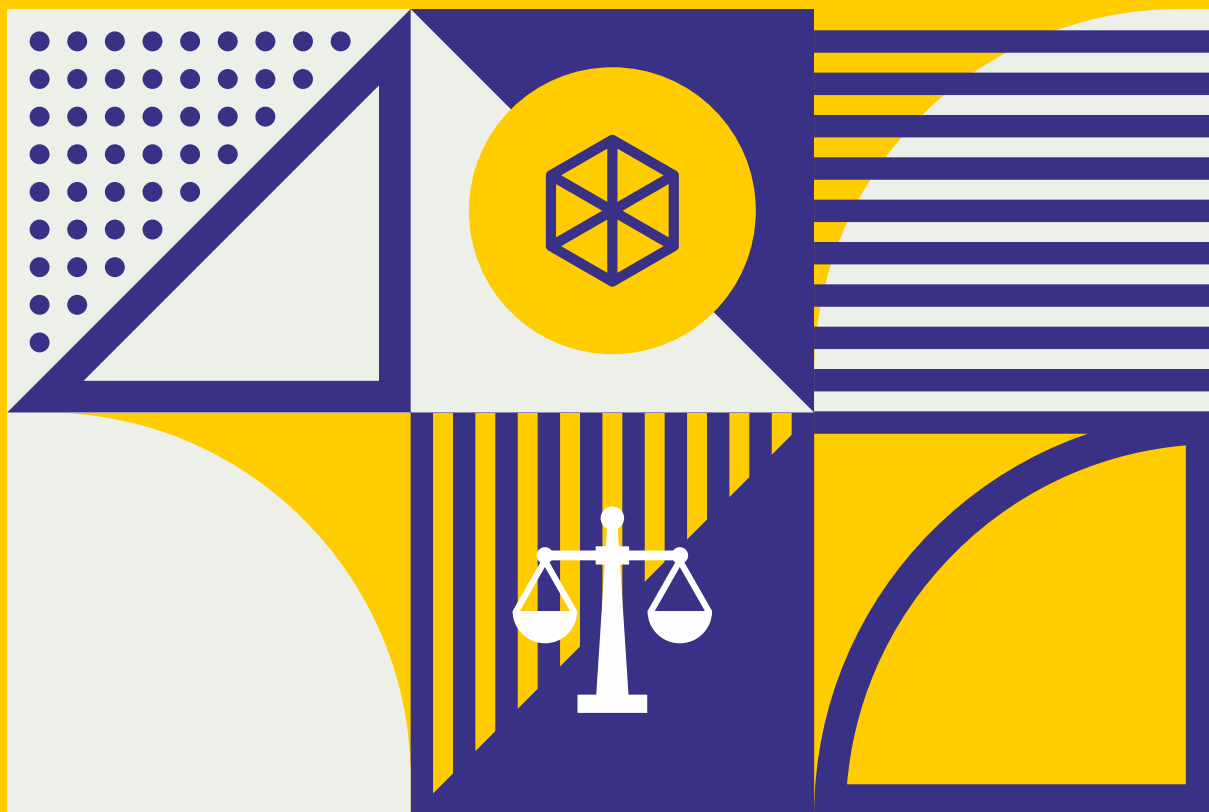
НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

за II півріччя 2024 року

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

2024

Зміст

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

I. Правові позиції Верховного Суду

1.1. Справи у сфері спадкового права	3
1.2. Справи у сфері житлового права	6
1.3. Справи у сфері речового права	7
1.4. Справи у сфері зобов'язального права	15
1.5. Справи у сфері цивільного процесу	20

Редактор:
Шкварко В. І.

Контакти:
04070, м. Київ,
вулиця Борисоглібська, 3, 5-й поверх

Комітет НААУ з питань цивільного права та процесу
Голова Комітету:
Простибоженко О.С.

Електронна пошта:
o.prostybozhenko@mail.unba.org.ua

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 09.09.2024, справа №688/2840/22 (провадження №61-10433сво23)

ВС вказав, що під час вирішення спору між спадкоємцями щодо права на спадкування суд у межах заявлених позовних вимог може встановити у мотивувальній частині судового рішення факт відсутності права на спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України, зокрема у випадку, коли особа, яка умисно позбавила життя спадкодавця, померла, оскільки така особа не має права на спадкування з огляду на закон.

Згідно зі статтями 1216, 1217 Цивільного кодексу України спадкуванням є перехід прав і обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

До складу спадщини входять усі права й обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (стаття 1218 ЦК України).

Статтею 1220 ЦК України встановлено, що спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою (частина третя статті 46 цього Кодексу).

Відповідно до статті 1223 ЦК України право на спадкування мають особи, визначені у заповіті. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують особи, визначені у статтях 1261 – 1265 цього Кодексу.

Частки у спадщині кожного зі спадкоємців за законом є рівними (частина перша статті 1267 ЦК України).

Статтею 1261 ЦК України передбачено, що в першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки.

Частиною першою статті 1224 ЦК України встановлено, що не мають права на спадкування особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя. Положення абзацу першого цієї частини не застосовується до особи, яка вчинила такий замах, якщо спадкодавець, знаючи про це, все ж призначив її своїм спадкоємцем за заповітом.

До особи, яка вчинила такий замах, якщо спадкодавець, знаючи про це, все ж призначив її своїм спадкоємцем за заповітом, приписи абзацу першого цієї частини не застосовується.

Слід зазначити, що один зі спадкоємців за заповітом може виявитися негідним і бути усунутий від спадщини, зокрема, через вчинення відносно спадкодавця злочину, передбаченого частиною другою статті 121 КК України, який характеризується прямим умислом щодо завдання тяжких тілесних ушкоджень та необережністю щодо наслідку – смерті потерпілого.

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду вважає, що підставою для усунення особи від спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України є факт умисного позбавлення життя спадкодавця чи будь-якого з можливих спадкоємців або вчинення замаху на їхнє життя, які можуть бути підтверджені вироком суду в кримінальному провадженні та ухвалою про закриття кримінального провадження.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121570437>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 02.10.2024, справа №201/11074/23 (провадження №61-8328св24)

Спадкоємець успадковує право на належні спадкодавцю суми пенсії на підставі статті 1227 ЦК України в розмірі, у якому спадкодавець мав право на їх одержання на момент своєї смерті.

Статтею 1219 ЦК України передбачені права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема: особисті немайнові права; право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами; право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом; права та обов'язки особи як кредитора або боржника, передбачені статтею 608 цього Кодексу. За змістом статті 46 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» нараховані суми пенсії, на виплату яких пенсіонер мав право, але не отримав своєчасно з власної вини, виплачуються за минулий час, але не більше ніж за три роки до дня звернення за отриманням пенсії. У цьому разі частина суми неотриманої пенсії, але не більш як за 12 місяців, виплачується одночасно, а решта суми виплачується щомісяця рівними частинами, що не перевищують місячного розміру пенсії.

Разом з тим нараховані суми пенсії, не отримані з вини органу, що призначає і виплачує пенсію, виплачуються за минулий час без обмеження будь-яким строком з нарахуванням компенсації втрати частини доходів.

Статтею 52 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачено, що сума пенсії, що належала пенсіонерові і залишилася недоотриманою у зв'язку з його смертю, виплачується – по місяць смерті включно членам його сім'ї, які проживали разом з пенсіонером на день його смерті, у тому числі непрацездатним членам сім'ї, зазначеним у частині другій статті 36 цього Закону, які перебували на його утриманні, незалежно від того, проживали вони разом з померлим пенсіонером чи не проживали.

Члени сім'ї повинні звернутися за виплатою суми пенсії померлого пенсіонера протягом шести місяців з дня відкриття спадщини. У разі звернення кількох членів сім'ї, які мають право на отримання суми пенсії, зазначеної у частині першій цієї статті, належна їм відповідно до цієї статті сума пенсії ділиться між ними порівну. У разі відсутності членів сім'ї, зазначених у частині першій цієї статті, або у разі незвернення ними за виплатою вказаної суми в установленій частиною другою цієї статті строк сума пенсії, що належала пенсіонерові і залишилася недоотриманою у зв'язку з його смертю, входить до складу спадщини.

Зміст частини третьої статті 52 Закону також узгоджується зі змістом статті 1227 ЦК України, якою визначено, що суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності – входять до складу спадщини.

Крім того, зміст вищевказаних норм узгоджується з приписами Закону України «Про пенсійне забезпечення», де в частині першій статті 91 вказано, що суми пенсії, що належали пенсіонерові і залишилися недоотриманими у зв'язку з його смертю, передаються членам його сім'ї, а в разі їх відсутності – входять до складу спадщини.

Приписи частин другої, третьої статті 52 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», які є спеціальними стосовно правовідносин про спадкування сум пенсії, не обмежують право на отримання сум пенсії, що належала пенсіонерові і не була ним отримана у зв'язку з його смертю. Ці положення тільки визначають подію, умови, час, коло осіб і їх правове становище, предмет правовідносин, із настанням яких можлива виплата недоотриманої пенсії померлого пенсіонера. Недоотримана пенсія померлого пенсіонера виплачується як пенсія членам його сім'ї за умови, якщо саме ці суб'єкти правовідносин звернулися за її виплатою упродовж шести місяців з дня відкриття спадщини, а якщо у цей проміжок часу не звернулися, сума недоотриманої пенсії набуває іншої правової якості переходить у спадщину, яку члени сім'ї та/або інші особи, але вже як спадкоємці, можуть отримати як спадщину.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122092236>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 09.10.2024, справа №619/2906/23 (провадження №61-6738св24)

Саме собою незнання про смерть спадкодавця без установлення інших об'єктивних, непереборних, істотних труднощів на вчинення дій щодо прийняття спадщини не свідчить про поважність причин пропуску зазначеного строку.

Відповідно до статей 1216, 1217 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини (частина перша статті 1270 ЦК України).

За правилами частини першої статті 1268 ЦК України спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її.

Відповідно до статті 1269 ЦК України спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно зі спадкодавцем, має подати нотаріусу або в сільських населених пунктах уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування заяву про прийняття спадщини.

Подання заяви про прийняття спадщини є дією, яку повинен вчинити спадкоємець, який бажає прийняти спадщину тоді, коли такий спадкоємець не проживав на час відкриття спадщини постійно зі спадкодавцем. Відповідно, пропустити строк на прийняття спадщини може спадкоємець, який постійно не проживав на час відкриття спадщини зі спадкодавцем.

Відповідно до частини третьої статті 1272 ЦК України за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

За змістом цієї статті поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини є причини, які пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Правила частини третьої статті 1272 ЦК України про надання додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини можуть бути застосовані, якщо: 1) у спадкоємця були перешкоди для подання такої заяви; 2) ці обставини визнані судом поважними.

При цьому суд не може визнати поважними такі причини пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини, як юридична необізнаність позивача щодо строку та порядку прийняття спадщини, необізнаність особи про наявність спадкового майна та відкриття спадщини, похилий вік, непрацездатність, невизначеність між спадкоємцями, хто буде приймати спадщину, відсутність коштів для проїзду до місця відкриття спадщини, несприятливі погодні умови тощо.

Якщо ж у спадкоємця перешкод для подання заяви не було, а він не скористався правом на прийняття спадщини через відсутність інформації про смерть спадкодавця, то правові підстави для визначення додаткового строку для прийняття спадщини відсутні.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122253046>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 27.08.2024, справа №201/193/22 (провадження №61-16334св23)

ВС вказав, що тривалий час проживання особи в житлі, незалежно від його правового режиму, є достатньою підставою для того, щоб вважати відповідне житло належним такій особі в розумінні статті 8 Конвенції, а тому наступне виселення її з відповідного житла є невиправданим втручанням у приватну сферу особи, порушенням прав на повагу до житла.

Кожному гарантується недоторканність житла (стаття 30 Конституції України).

У частині четвертій статті 9 ЖК України визначено, що ніхто не може бути виселений із займаного жилого приміщення або обмежений у праві користування жилим приміщенням інакше як з підстав і в порядку, передбачених законом.

У частині третій статті 116 ЖК України передбачено, що осіб, які самоправно зайняли жиле приміщення, виселяють без надання їм іншого жилого приміщення.

Такими, що самоправно зайняли жиле приміщення, вважаються особи, які вселилися до нього самовільно без будь-яких підстав, а саме без відповідного рішення про надання їм цього приміщення та відповідно ордеру на житлове приміщення. Виселення цих осіб пов'язане з відсутністю у них будь-яких підстав для зайняття жилої площі.

За обставинами цієї справи 05 червня 2012 року ОСОБА_1 звернулася до ПАТ «Укртелеком» із заявою про надання їй дозволу на проживання в орендованому приміщенні – кв. АДРЕСА_2 (колишня назва АДРЕСА_3).

Зазначену заяву підтримав профспілковий комітет Дніпровської філії ВАТ «Укртелеком», постановою від 31 липня 2012 року №П-7-7 клопотав перед керівництвом Дніпропетровської філії ПАТ «Укртелеком» про надання можливості на проживання в орендованому приміщенні.

Таким чином, вселення ОСОБА_1 у спірне приміщення зі згоди ПАТ «Укртелеком» (протилежного не встановлено), яке на той час було орендарем цього приміщення, не може вважатися самовільним.

У статті 8 Конвенції закріплено право кожного на повагу до його приватного і сімейного життя, житла і до таємниці кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатися у здійснення цього права інакше, ніж згідно із законом і коли це необхідно в демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.

Згідно з Конвенцією поняття «житло» не обмежується приміщеннями, в яких законно мешкають або законно створені. Чи є конкретне місце проживання «житлом», яке підлягає захисту на підставі пункту 1 статті 8 Конвенції, залежить від фактичних обставин, а саме від наявності достатніх та триваючих зв'язків з конкретним місцем (рішення ЄСПЛ у справі «Прокопович проти Росії», заява №58255/00, пункт 36). Втрата житла є найбільш крайньою формою втручання у право на повагу до житла (рішення ЄСПЛ від 13 травня 2008 року у справі «МакКенн проти Сполученого Королівства», заява №19009/04, пункт 50).

Житлове право

Під час вирішення справи про наявність передбачених законом підстав для виселення особи суд у кожній конкретній справі з огляду на принцип верховенства права повинен провести оцінку на предмет того, чи є втручання у право особи на повагу до його житла не лише законним, а й «необхідним у демократичному суспільстві». Інакше кажучи, воно має відповідати «нагальній суспільній необхідності», зокрема бути співрозмірним із переслідуваною законною метою.

Тривале проживання відповідачки у спірному житлі є достатньою підставою для того, щоб вважати це житло належним їй у розумінні статті 8 Конвенції.

Відсутність ордера на вселення у спірне приміщення сама собою не є підставою для висновку, що займане відповідачкою з 2012 року житло за таких фактичних обставин справи, за наявності достатніх триваючих зв'язків з конкретним місцем проживання, не є житлом у розумінні пункту 1 статті 8 Конвенції.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121411630>

Речове право

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25.09.2024, справа №201/9127/21 (провадження №14-33цс24)

Відшкодування вартості безпідставно збереженого майна застосовується у випадку встановлення неможливості повернення майна в натурі, що може бути пов'язане зі знищенням речі, її переробленням, втратою, протиправною передачею третій особі тощо.

Аналіз норм глави 83 ЦК України свідчить, що цей Кодекс не диференціює особливості застосування кондикції залежно від родових чи індивідуальних ознак її об'єкта та, відповідно, не обмежує сферу її застосування винятково речами, визначеними родовими ознаками.

Поширення правил кондикції лише на речі, визначені родовими ознаками, є проявом звужувального тлумачення норм права, яке в цій ситуації є не виправданим і таким, що прямо суперечить приписам статті 1213 ЦК України, яка передбачає обов'язок набувача майна повернути його власнику в натурі, а у випадку неможливості повернення майна в натурі – відшкодувати його вартість. Застереження законодавця щодо необхідності відшкодування вартості майна в разі неможливості його повернення в натурі стосується насамперед речей, визначених індивідуальними ознаками, адже речі, визначені родовими ознаками, є замініними, тобто такими, що не можуть бути безповоротно втрачені.

За своєю правовою природою кондикційні відносини у вузькому значенні цієї категорії не передбачають існування інших (зокрема, речових) відносин між їх учасниками. Це впливає, зокрема, зі змісту частини третьої статті 1212 ЦК України, згідно з якою ці правила можуть бути застосовані також і до інших відносин, які за своєю правовою природою не є суто кондикційними.

Правила частини третьої статті 1212 ЦК України містять опис правових відносин, що не є суто кондикційними відносинами у вузькому значенні цього поняття, тобто не є *condictio sine causa*. Вочевидь, приписи частини третьої статті 1212 ЦК України можуть бути застосовані до відносин з витребування майна лише в тому випадку, якщо віндикація з якихось причин не здатна забезпечити повернення майна неволодіючому власнику. Такі правовідносини не є суто кондикційними, оскільки на момент набуття особою мала формальні підстави для володіння майном, проте ці підстави згідно з рішенням суду є дефектними та втратили свою силу, адже спірне майно повернуто у власність позивача.

Враховуючи, що правила про віндикацію не мають спеціальних правил, якими було б врегульовано подібні відносини, то згідно з частиною третьою статті 1212 ЦК України правила про заборону незаконного збагачення застосовні до них субсидіарно.

У випадках, передбачених частиною третьою статті 1212 ЦК України, юридичним фактом, який породжує кондикційне зобов'язання, як правило, є рішення суду. Тому саме в момент набрання рішенням суду законної сили особа дізнається про володіння чужим майном без достатньої правової підстави і обов'язок повернути це майно іншій особі. У такій правовій ситуації суд у власному рішенні констатує безпідставність набуття особою майна та підтверджує відсутність юридичних підстав для його збереження такою особою надалі, а тому з моменту набрання ним законної сили особа в конкретному випадку достеменно може вважатися обізнаною про своє володіння чужим майном без достатньої правової підстави і обов'язок повернути майно іншій особі.

Відносини з відшкодування вартості безпідставно збереженого майна за своїм змістом не є суто кондикційними (у вузькому чи широкому значенні), а пов'язані із вжиттям спеціальних заходів замість повернення безпідставно збереженого майна з огляду на неможливість його повернення в натурі. Тлумачення статті 1213 ЦК України дає підстави для висновку, що відшкодування вартості безпідставно збереженого майна застосовується у випадку встановлення неможливості повернення майна в натурі, що може бути пов'язане зі знищенням речі, її переробленням, втратою, протиправною передачею третій особі тощо.

З урахуванням особливостей транспортного засобу як рухомої речі, яка може бути вільно переміщена у просторі, розібрана, перероблена тощо, відсутність протягом тривалого часу результатів від заходів, спрямованих на його розшук, може за конкретних обставин справи кваліфікуватися як неможливість повернення безпідставно збереженого майна в натурі.

Субсидіарна реалізація механізму, передбаченого частиною другою статті 1213 ЦК України, у ситуації, коли рішення про витребування майна з чужого незаконного володіння неможливо виконати з причин втрати такого майна після ухвалення рішення суду, допускається як у порядку, визначеному розділом VI ЦПК України, через подання заяви про зміну способу виконання судового рішення, так і шляхом пред'явлення окремого позову про відшкодування вартості безпідставно збереженого майна. Водночас вартість такого майна на підставі частини другої статті 1213 ЦК України підлягає встановленню на момент розгляду справи про повернення майна, тобто на момент розгляду віндикаційного позову.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122434169>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.10.2024, справа №712/3525/23 (провадження №14-75цс24)

ВП ВС висновує, що автомобіль позивачки відчужений з дотриманням приписів законодавства України уповноваженим на те органом, тому відсутні підстави для зобов'язання військової частини повернути цей автомобіль колишньому власнику.

У статті 17 Закону України «Про оборону України» передбачено, що в умовах воєнного стану відповідно до закону допускається примусове вилучення приватного майна та відчуження об'єктів права приватної власності громадян з наступним повним відшкодуванням їх вартості у порядку та терміни, встановлені Кабінетом Міністрів України. Аналогічна норма міститься у частині другій статті 353 ЦК України.

Примусове відчуження майна – позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній або комунальній власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості (пункт 1 частини першої статті 1 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»). Примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості. У разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості (частини перша та друга статті 3 вказаного Закону).

За частиною першою статті 10 зазначеного Закону компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану з попереднім повним відшкодуванням його вартості здійснюється військовим командуванням чи органом, що прийняв рішення про таке відчуження, за рахунок коштів державного бюджету до підписання акта. Частиною другою статті 10 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» передбачено, що компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного стану з наступним повним відшкодуванням його вартості здійснюється протягом п'яти наступних бюджетних періодів, правового режиму надзвичайного стану – протягом одного наступного бюджетного періоду після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за рахунок коштів державного бюджету.

Отже, під час воєнного стану передбачені можливості: 1) примусового відчуження індивідуально визначеного приватного та колективного майна з переходом до держави права власності на це майно за попереднім або наступним повним відшкодуванням його вартості; 2) вилучення індивідуально визначеного майна державних підприємств, державних господарських об'єднань, на яке у них є право господарського відання або оперативного управління, без відшкодування його вартості.

Відповідно до частини третьої статті 321 ЦК України примусове відчуження об'єктів права власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього та повного відшкодування їх вартості, крім випадків, встановлених у частині другій статті 353 цього Кодексу.

Згідно зі статтею 3 цього Закону примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості. У разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості. Вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану здійснюється без відшкодування вартості такого майна.

Відповідно до частини першої статті 3 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» **військовим командуванням, якому згідно із цим Законом надається право разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями**. Радою міністрів Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану, є: Головнокомандувач Збройних Сил України, Командувач об'єднаних сил Збройних Сил України, командувачі видів та окремих родів військ (сил) Збройних Сил України, **командувачі (начальники) органів військового управління, командири з'єднань, військових частин Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань**.

Таким чином, згадана робоча група з розгляду питань примусового відчуження або вилучення майна у зв'язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану є спеціально уповноваженим колективним органом, який у межах визначених повноважень та відповідно до вимог чинного законодавства зобов'язаний ухвалювати рішення про відчуження транспортних засобів, для забезпечення виконання завдань з оборони України, її територіальної цілісності та недоторканності, а також усунення наслідків або запобігання тим наслідкам, що виникли або можуть виникнути в період воєнного стану.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123313995>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27.11.2024, справа №204/8017/17 (провадження №14-29цс23)

Відсутність підпису (чи його підроблення) сторони правочину, щодо якого передбачена обов'язкова письмова форма, за загальним правилом не свідчить про недійсність цього правочину, а вказує на дефект його форми та за відсутності підтвердження волевиявлення сторони на його укладення свідчить про неукладеність такого правочину. Тобто йдеться не про дефект волевиявлення сторони, а про його цілковиту відсутність.

Постанова містить висновки щодо застосування статей 218, 387/388, 638 ЦК України та їх співвідношення зі статтями 203, 215, 216, 220 ЦК України у подібних правовідносинах.

Основним критерієм, за яким можна розмежувати укладені та неукладені правочини купівлі-продажу, є факт вираження сторонами правочину їх волевиявлення – зовнішньої об'єктивної форми виявлення волі особи, що проявляється у вчиненні цілеспрямованих дій з метою зміни цивільних правовідносин, що склалися на момент вчинення правочину.

Таким чином, неукладеність договору у зв'язку з недотриманням встановленої для нього законом обов'язкової письмової форми, зокрема й щодо його підписання, повинна насамперед корелюватися з відсутністю у сторони правочину будь-якого волевиявлення на його укладення, тобто якщо особа фактично не є учасником договірних правовідносин, про що, зокрема, може свідчити факт непідписання договору цією особою чи підписання його від імені сторони іншою неуповноваженою особою (підроблення підпису).

Відсутність або підроблення підпису сторони (яка у зв'язку із цим фактично не є учасником договірних правовідносин) на письмовому правочині створює презумпцію відсутності волевиявлення сторони на виникнення, зміну чи припинення цивільних правовідносин, яка може бути спростована письмовими доказами, засобами аудіо-, відеозапису та іншими доказами, що підтверджують факт наявності волевиявлення на укладення правочину у сторони, яка заперечує проти цього. Натомість неспростування цієї презумпції свідчить про неукладеність договору, яка ґрунтується на положеннях абзацу першого частини першої статті 638 ЦК України – договір є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов договору.

Неукладений правочин не може бути визнаний недійсним чи вважатися нікчемним (недійсним з огляду на вимоги закону), оскільки недійсність правочину як приватноправа категорія покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів (щодо яких було виражено волевиявлення сторін правочину) або ж їх відновлювати.

Правовий наслідок, передбачений частиною першою статті 220 ЦК України, недодержання вимоги про нотаріальне посвідчення договору у вигляді нікчемності такого правочину застосовується лише щодо правочину, який відповідає загальним вимогам, установленим статтею 203 ЦК України, зокрема щодо його форми, що включає в себе його підписання сторонами.

Факт нотаріального посвідчення такого правочину не свідчить про дотримання сторонами письмової форми правочину, невід'ємним реквізитом якої є підписи сторін, та не змінює правового наслідку неузгодження сторонами правочину його істотних умов у виді його неукладеності.

Власник, майно якого вибуло з його законного володіння за неукладеним договором, може захистити своє майнове право шляхом пред'явлення віндикаційного позову [про витребування майна з чужого незаконного володіння чи від добросовісного набувача (статті 387, 388 ЦК України)], без оспорювання правочину (правочинів) щодо спірного майна та скасування рішення (рішень) про державну реєстрацію права власності на належне йому майно за іншою (іншими) особою (особами).

Виникнення права на витребування майна від добросовісного набувача на підставі частини першої статті 388 ЦК України залежить від того, у який спосіб майно вибуло з його володіння. Однією з таких підстав є вибуття майна з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом, зокрема за неукладеним правочином.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123780071>

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 09.09.2024, справа №671/1543/21 (провадження №61-18278сво23)

ВС дійшов висновку, що за умови доведення наявності підстав, передбачених частинами першою та другою статті 365 ЦК України, для припинення права на частку у спільному майні, право відповідача на таку частку підлягає припиненню. З метою уникнення ситуації правової невизначеності, недопущення спору при проведенні державної реєстрації права власності за позивачем судам доцільно задовольняти одночасно з вимогою про припинення права власності на частку у спільному майні й заявлену вимогу про визнання права власності на неї за співвласником, який попередньо вніс на депозитний рахунок вартість спірної частки.

У статті 316 ЦК України передбачено, що правом власності є право особи на майно, яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

У частинах першій, другій статті 319 ЦК України встановлено, що власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. При здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства.

Право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні (частина перша статті 321 ЦК України).

Згідно з частиною першою статті 356 ЦК України власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю.

Відповідно до частин першої – третьої статті 358 ЦК України право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю. Кожен зі співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації.

Відповідно до статті 183 ЦК України подільною є річ, яку можна поділити без втрати її цільового призначення. Неподільною є річ, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення.

У статті 365 ЦК України передбачено, що право особи на частку у спільному майні може бути припинене за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо: 1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі; 2) річ є неподільною; 3) спільне володіння і користування майном є неможливим; 4) таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї. Суд постановляє рішення про припинення права особи на частку у спільному майні за умови попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду.

У статті 365 ЦК України регулюються правовідносини щодо припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Водночас реалізація співвласником свого суб'єктивного права, передбаченого у зазначеній статті (подання відповідного позову з доведенням обставин, передбачених частиною першою статті 365 ЦК України, внесення вартості частки відповідача на депозитний рахунок суду), спрямована не лише на припинення правовідношення спільної власності (пункт 7 частини другої статті 16 ЦК України), а саме на набуття відповідного права за рахунок припинення права власності іншого співвласника, що передбачене у пункті 1 частини другої статті 16 ЦК України (визнання права).

Набуття права власності позивачкою на припинену частку відповідача у спільному майні в порядку статті 365 ЦПК України відповідає визначеній у частині п'ятій статті 11 ЦК України підставі виникнення цивільних прав та обов'язків.

Крім того, визнання права застосовується не лише у разі наявності порушення такого права, а також у разі його невизнання чи оспорення, що узгоджується з частиною першої статті 15 та статтею 392 ЦК України.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121570439>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 03.07.2024, справа №344/3333/23 (провадження №61-1662св24)

Податкова застава поширюється виключно на майно платника податків, який має податковий борг. Новий власник майна (банк), що придбав спірне майно в результаті звернення стягнення на предмет іпотеки, не замінює боржника (колишнього власника майна) у правовідносинах щодо погашення заборгованості зі сплати податків, тому процедура звернення стягнення на майно банку в порядку, визначеному Податковим кодексом України, не може бути реалізована, що є самостійною підставою для скасування (припинення) податкової застави.

Згідно з частинами першою, другою статті 319 ЦК України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону.

Право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом (частини перша, друга статті 321 ЦК України).

Відповідно до статті 391 ЦК України власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

Відповідно до пункту 14.1.155 статті 14 ПК України (у редакції на час набуття банком права власності на спірне майно) податкова застава – спосіб забезпечення сплати платником податків грошового зобов'язання та пені, не сплачених таким платником у строк, визначений цим Кодексом. Податкова застава виникає на підставах, встановлених цим Кодексом. У разі невиконання платником податків грошового зобов'язання, забезпеченого податковою заставою, орган стягнення у порядку, визначеному цим Кодексом, звертає стягнення на майно такого платника, що є предметом податкової застави.

Згідно з пунктом 93.4 статті 93 ПК України у разі продажу майна, що перебуває у податковій заставі, відповідно до статті 95 цього Кодексу таке майно звільняється з податкової застави (із внесенням змін до відповідних державних реєстрів) з дня отримання контролюючим органом підтвердження про надходження коштів до бюджету від такого продажу.

Задовольняючи позов, суди попередніх інстанцій надали правову оцінку поданим сторонам доказам і правильно вважали, що позивач є власником майна, яке перебуває у податковій заставі через наявність податкового боргу у колишнього власника (ОСОБА_1). Існуюча податкова застава має триваючий характер (із 2017 року) та перешкоджає позивачу розпоряджатися власним майном, а отже, порушує його право власності. Спірне майно було передано в іпотеку у 2007 році, тобто задовго до обтяження у вигляді податкової застави.

Водночас податкова застава поширюється виключно на майно платника податків, який має податковий борг, у той час як позивач – власник майна не замінює ОСОБА_1 у правовідносинах щодо погашення заборгованості зі сплати податків та придбав спірне майно в результаті звернення стягнення на предмет іпотеки.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120313748>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.09.2024, справа №751/1620/23 (провадження №61-8723св24)

ВС звертає увагу, що витребувати можна лише те майно, яке є в наявності та фактично перебуває у незаконному володінні відповідача. Якщо ж майно, яке перебуває у чужому володінні, видозмінилося, було перероблене чи знищене, а позивач довів, що вказане майно йому належить, то в такому випадку стягується вартість майна. Інакше виконати судові рішення про задоволення позову буде неможливо.

Згідно з частиною першою статті 321 ЦК України право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні.

Відповідно до частини першої статті 190 ЦК України майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

Згідно зі статтею 387 ЦК України власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним.

На цю норма права посилалася позивачка і суд задовольнив позов.

За змістом статті 387 ЦК України віндикаційний позов є позовом власника про витребування свого майна від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним.

Сторони за віндикаційним позовом судами визначено правильно. Проте судами не враховано, що обов'язок доведення незаконності володіння покладається на позивача, як і обов'язок доведення, що майно фактично є в наявності.

Об'єктом віндикаційного позову є індивідуально визначене майно, що збереглося в натурі, тобто те саме майно, яке попередньо вибуло з володіння власника. При цьому, якщо майно належить до категорії родових речей, то для віндикації воно повинно бути належним чином індивідуалізоване, оскільки до родових речей застосування віндикації є неможливим, як і неможливим таке судове рішення виконати.

Якщо індивідуально визначене (індивідуалізоване) майно не існує, то позивач має право лише на відшкодування завданої шкоди.

Отже, з урахуванням положень статті 387 ЦК України особа, яка звернулася до суду з позовом про витребування майна із чужого незаконного володіння, повинна довести своє право власності на майно, що перебуває у володінні відповідача, при цьому власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним і в якій майно фактично перебуває та є індивідуально визначеним.

Верховний Суд вважає, що судами попередніх інстанцій було допущено формальний підхід щодо встановлення факту наявності зазначеного у переліку позовної заяви майна у фактичному володінні відповідача. Крім того, вказаний перелік майна містить найменування російською мовою, що є недопустимим, позаяк суперечить положенням Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та частини першої статті 9 ЦПК України (мова цивільного судочинства).

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121730846>

**Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11.09.2024,
справа №500/5194/16 (Провадження №14-81цс24)**

ВС вказав, якщо у зобов'язанні визначено грошовий еквівалент в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, що у випадку наявності спору між сторонами та його вирішення судом відповідає дню виконання судового рішення.

За змістом статті 524 ЦК України грошовим визнається зобов'язання, виражене у грошовій одиниці України – гривні, проте в договорі сторони можуть визначити грошовий еквівалент зобов'язання в іноземній валюті.

Загальні положення виконання грошового зобов'язання закріплені у статті 533 ЦК України, зокрема: грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях; якщо в зобов'язанні визначено грошовий еквівалент в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений договором або законом чи іншим нормативно-правовим актом; використання іноземної валюти, а також платіжних документів в іноземній валюті при здійсненні розрахунків на території України за зобов'язаннями допускається у випадках, порядку та на умовах, встановлених законом.

Згідно з частиною першою статті 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

У частині першій статті 627 ЦК України визначено, що сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

У частині першій статті 526 ЦК України передбачено, що зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що, звичайно, ставляться.

Підставою для тлумачення судом правочину є наявність спору між сторонами щодо його змісту, невизначеність і незрозумілість буквального значення слів, понять і термінів у тексті всієї угоди або її частини, що не дає змогу з'ясувати дійсний зміст угоди або її частини, а волевиявлення сторони правочину не дозволяє однозначно встановити її намір. У той же час тлумачення не може створювати нові умови договору, а виключно роз'яснює існуючі умови угоди. Тобто суд може постановити рішення про тлумачення змісту договору без зміни його умов. Оскільки метою тлумачення правочину є з'ясування змісту його окремих частин, який складають права та обов'язки сторін, то тлумачення потрібно розуміти як спосіб виконання сторонами умов правочину.

З огляду на викладене тлумаченню підлягає зміст угоди або її частина у способи, встановлені статтею 213 ЦК України, тобто тлумаченням правочину є встановлення (з'ясування) його змісту відповідно до волевиявлення сторін при його укладенні, усунення незрозумілостей та суперечностей у трактуванні його положень.

У справі, яка переглядається, зазначивши про необхідність повернення суми, еквівалентної 65 000 дол. США, сторони погодили, що одиницею виміру суми коштів, яка підлягає поверненню за цим зобов'язанням, є долар США. Тобто змістом зобов'язання є повернення заборгованості в розмірі, який еквівалентний 65 000 дол. США на момент повернення боргу.

Валюту платежу сторони у договорі не визначили. Водночас, на переконання Великої Палати Верховного Суду, відсутність у договорі посилання на валюту платежу не спростовує вимог публічного порядку про те, що на території України гривня є єдиним засобом платежу незалежно від валюти зобов'язання, що виникло між фізичними особами – резидентами.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122118320>

**Постанова Великої Палати Верховного Суду від 09.10.2024,
справа №638/1046/14-ц (провадження №14-12цс24)**

ВП ВС вказала, що сплив строків, визначених у частинах другій, третій статті 1281 ЦК України, який має наслідком припинення права вимоги кредитора за основним зобов'язанням, одночасно має своїм наслідком позбавлення кредитора права вимоги за додатковими зобов'язаннями (порукою) незалежно від того, хто є спадкоємцями померлого боржника – цей самий поручитель чи інші особи.

Встановлені статтею 1281 ЦК України строки є строками, у межах яких кредитор, здійснюючи власні активні дії, може реалізувати своє суб'єктивне право.

Наявність встановлених законом строків пред'явлення кредитором вимог до спадкоємців забезпечує юридичну визначеність і стабільність цивільного обороту.

Кредитор може пред'явити вимогу до спадкоємців боржника, які прийняли спадщину, відповідно до вимог статті 1281 ЦК України в один із таких способів: 1) безпосередньо спадкоємцю; 2) опосередковано – через нотаріуса за місцем відкриття спадщини (за межами України – через консульську установу).

Сплив строків, визначених статтею 1281 ЦК України, має своїм наслідком позбавлення кредитора права вимоги (припинення його цивільного права), а отже, й неможливість вимагати в суді захисту відповідного права.

Згідно з частиною першою статті 559 ЦК України порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання.

У наведених нормах права чітко простежується акцесорність поруки та її додатковий характер, який проявляється у неможливості існування поруки окремо від основного зобов'язання. Вимоги до поручителя можуть бути пред'явлені лише у разі чинності основного зобов'язання та (якщо в договорі не передбачено інше) лише у тому обсязі, що й до основного боржника.

Аналіз приписів частини першої статті 559 ЦК України, частин другої, четвертої статті 1281 ЦК України свідчить про те, що в разі пропуску кредитором строків пред'явлення вимог до спадкоємців боржника, які прийняли спадщину, кредитор позбавляється прав вимоги як за основним зобов'язанням, так і за додатковим зобов'язанням – порукою, що не може існувати окремо від основного зобов'язання.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302691>

**Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 23.07.2024,
справа №359/1365/22 (провадження №61-1214св24)**

Знесення самочинного об'єкта нерухомості відповідно до статті 376 ЦК України є крайнім заходом впливу на забудовника і можливе лише тоді, коли використано усі передбачені законодавством України заходи з метою усунення порушень щодо реагування та притягнення винної особи до відповідальності та коли неможлива перебудова об'єкта нерухомості чи особа відмовляється від здійснення такої перебудови.

Відповідно до пунктів «г», «е» частини першої статті 91 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) власники земельних ділянок зобов'язані не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів, дотримуватися правил добросусідства.

Зобов'язальне право

Власник земельної ділянки або землекористувач може вимагати усунення будь-яких порушень його прав на землю, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням права володіння земельною ділянкою, і відшкодування завданих збитків. Захист прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки здійснюється шляхом відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав, і запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав (частина друга, пункт «б» частини третьої статті 152 ЗК України).

Згідно зі статтею 391 ЦК України власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном.

Відповідно до статті 376 ЦК України право на звернення до суду з позовом про знесення або перебудову самочинно збудованого об'єкта нерухомості мають як органи державної влади, так і органи місцевого самоврядування. У разі порушення прав інших осіб право на звернення до суду належить і таким особам за умови, що вони доведуть наявність порушеного права (стаття 391 ЦК України), а також власнику (користувачу) земельної ділянки, якщо він заперечує проти визнання за особою, яка здійснила самочинне будівництво на його земельній ділянці, права власності на самочинно збудоване нерухоме майно (частина четверта статті 376 ЦК України). Позов про знесення самочинно збудованого нерухомого майна може бути пред'явлено власником чи користувачем земельної ділянки або іншою особою, права якої порушено, зокрема власником (користувачем) суміжної земельної ділянки, з підстав, передбачених у статтях 391, 396 ЦК України, статті 103 ЗК України.

Знесення самочинного об'єкта нерухомості відповідно до статті 376 ЦК України є крайнім заходом впливу на забудовника і можливе лише тоді, коли використано усі передбачені законодавством України заходи з метою усунення порушень щодо реагування та притягнення винної особи до відповідальності та коли неможлива перебудова об'єкта нерухомості чи особа відмовляється від здійснення такої перебудови.

Законність знесення самочинного будівництва має бути оцінена на предмет пропорційності такого втручання.

Отже, позивачка зобов'язана довести факт самочинності будівництва, порушення її прав, як власника суміжної земельної ділянки, та обґрунтованості захисту її прав лише у такий спосіб, як знесення.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120654420>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 04.09.2024, справа №446/2145/21 (провадження №61-4465 св 24)

ВС зауважує, що питання про ступінь вини працівника банку, який привласнив кошти фізичних осіб (клієнтів), не впливає на обов'язок банку щодо належного виконання взятих на себе зобов'язань за відповідними договорами.

Відповідно до статей 526, 530, 598, 599 ЦК України зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін). Зобов'язання припиняється частково або в повному обсязі на підставах, установлених договором або законом. Зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином.

У статті 638 ЦК України встановлено, що договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною.

Відповідно до частини першої статті 1058 ЦК України за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором.

Банк виплачує вкладникові проценти на суму вкладу в розмірі, встановленому договором банківського вкладу.

Проценти на банківський вклад нараховуються від дня, наступного за днем надходження вкладу у банк, до дня, який передує його поверненню вкладникові або списанню з рахунка вкладника з інших підстав (стаття 1061 ЦК України).

Згідно зі статтею 1070 цього Кодексу за користування грошовими коштами, що містяться на рахунку клієнта, банк сплачує проценти, сума яких зараховується на рахунок, якщо інше не встановлено договором банківського рахунка або законом. Сума процентів зараховується на рахунок клієнта у строки, встановлені договором, а якщо такі строки не встановлені договором – зі спливом кожного кварталу. Проценти, передбачені частиною першою цієї статті, сплачуються банком у розмірі, встановленому договором, а якщо відповідні умови не встановлені договором – у розмірі, що звичайно сплачується банком за вкладом на вимогу.

Наслідки прострочення грошового зобов'язання (коли боржник повинен сплатити грошові кошти, але неправомірно не сплачує їх) також урегульовані законодавством. У випадках, коли боржник порушив умови договору, прострочивши виконання грошового зобов'язання, за частиною першою статті 1050 ЦК України застосуванню у таких правовідносинах підлягає положення статті 625 цього Кодексу.

У статті 625 ЦК України визначено загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання незалежно від підстав його виникнення (договір чи делікт).

Приписи цієї статті поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або спеціальними нормами закону, який регулює, зокрема, окремі види зобов'язань.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121471921>

ВС вказав, що для звільнення від нарахування штрафів, пені та відсотків за користування кредитом мобілізовані позичальники повинні надати банку перелік документів, встановлений листом Міністерства оборони України від 21 серпня 2014 року №322/2/7142.

Саме лише нездійснення нотаріального посвідчення правочину, укладеного за результатами проведення торгів з продажу майна (активів) банку, що ліквідується, які були проведені з дотриманням вимог законодавства, не може свідчити про нікчемність торгів загалом.

За змістом частини першої статті 1054 ЦК України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

Зобов'язальне право

Згідно з частиною першою статті 1049 ЦК України позичальник зобов'язаний повернути позикодавцеві позику у строк та в порядку, що встановлені договором.

Відповідно до частини другої статті 1050 ЦК України, якщо договором встановлений обов'язок позичальника повернути позику частинами (з розстроченням), то в разі прострочення повернення чергової частини позикодавець має право вимагати дострокового повернення частини позики, що залишилася, та сплати процентів, належних йому.

Зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться (стаття 526 цього Кодексу).

Відповідно до частини п'ятнадцятої статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» військовослужбовцям з початку і до закінчення особливого періоду, а резервістам та військовозобов'язаним – з моменту призову під час мобілізації і до закінчення особливого періоду штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються.

У постанові Верховного Суду від 15 липня 2020 року у справі №199/3051/14 (провадження №61-10861св18) викладено правовий висновок про перелік необхідних документів доведеності статусу особи, яка має право на пільги, визначені пунктом 15 частини третьої статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей», який полягає у тому, що для звільнення від нарахування штрафів, пені та відсотків за користування кредитом мобілізовані позичальники повинні надати банку перелік документів, встановлений листом Міністерства оборони України від 21 серпня 2014 року №322/2/7142.

Такими документами є: військовий квиток, в якому у відповідних розділах здійснюються службові відмітки, або довідка про призов військовозобов'язаного на військову службу, видана військовим комісаріатом або військовою частиною, а для резервістів – витяг із наказу або довідка про зарахування до списків військової частини, які видаються військовою частиною. На вказані пільги мають право лише мобілізовані позичальники.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121665145>

ВП ВС виснувала, що належним виконанням вимог процесуального закону щодо підписання письмового документа є здійснення особою підпису після викладення основного тексту цього документа чи відомостей про додатки до нього (у разі їх наявності).

Правові норми ЦПК України, викладені від загальних до спеціальних, послідовно регулюють різні стадії процесу: від пред'явлення позову і до вирішення справи в суді касаційної інстанції. Певна логіка викладення нормативного матеріалу так само існує й під час визначення у процесуальному законі вимог до багатьох письмових процесуальних звернень у суді загалом і до апеляційної скарги зокрема.

Так, відповідно до частини другої статті 356 ЦПК України апеляційна скарга повинна містити такі реквізити: 1) найменування суду, до якого подається скарга; 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта (для фізичних осіб – громадян України), номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності), відомості про наявність або відсутність електронного кабінету; 3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб); 4) рішення або ухвала, що оскаржуються; 5) в чому полягає незаконність і (або) необґрунтованість рішення або ухвали (неповнота встановлення обставин, які мають значення для справи, та (або) неправильність установлення обставин, які мають значення для справи, внаслідок необґрунтованої відмови у прийнятті доказів, неправильного їх дослідження чи оцінки, неподання доказів з поважних причин та (або) неправильне визначення відповідно до встановлених судом обставин правовідносин тощо); 6) нові обставини, що підлягають встановленню, докази, які підлягають дослідженню чи оцінці, обґрунтування поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції, заперечення проти доказів, використаних судом першої інстанції; 7) клопотання особи, яка подала скаргу; 8) дата отримання копії судового рішення суду першої інстанції, що оскаржується; 9) перелік документів та інших матеріалів, що додаються.

Отже, Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на конструкцію нормативного регулювання суспільних відносин, передбачену в ЦПК України. Стаття 356 ЦПК України, яка регламентує форму і зміст апеляційної скарги, передбачає певну послідовність викладу законодавчих приписів. Законодавець передусім зазначає, що апеляційна скарга подається у письмовій формі (частина перша цієї статті); далі – про те, що особа, яка подає апеляційну скаргу, має зазначити найменування суду, до якого подається скарга (пункт 1 частини другої), повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу (пункт 2). Наприкінці особа має зазначити перелік документів та інших матеріалів, що додаються (пункт 9).

Тож лише після визначення всього обсягу обов'язкової інформації, згаданої у частині другій статті 356 ЦПК України, законодавець указує на те, що апеляційна скарга має бути підписана особою, яка її подає, або представником такої особи.

Наміром законодавця було структурувати вимоги до апеляційної скарги не лише у змістовному (перелік певної інформації, яку особа, що подає апеляційну скаргу, має викласти), а й логічно-послідовному (хронологічному) контексті (найменування суду, до якого подається апеляційна скарга, не повинне зазначатися наприкінці апеляційної скарги; а отже, і підпис особи, яка подає апеляційну скаргу, чи її представника не має розташовуватися на початку апеляційної скарги).

ЦПК України передбачає подібні за змістом правила також і для інших процесуальних документів: заяви про забезпечення доказів (стаття 117), заяви про скасування судового наказу (стаття 170), позовної заяви (стаття 175), відзиву (стаття 178), письмової заяви, клопотання, заперечення (стаття 183), заяви про перегляд заочного рішення (стаття 285), касаційної скарги (стаття 392).

Викладене не лише забезпечує логічність, послідовність і зрозумілість викладу змісту апеляційної скарги, але й слугує запобіжником від зловживання учасниками процесу своїми процесуальними правами, оскільки унеможливить виникнення такої ситуації, коли в одному разі заявник стверджуватиме, що процесуальний документ ним підписаний, а в іншому разі – ні.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122061994>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25.09.2024, справа №490/9587/18 (провадження №14-29цс24)

Особою, не повідомленою про розгляд справи (пункт 1 частини другої статті 358 ЦПК України), не можна вважати особу, яка, власне, ініціювала розгляд справи або судового провадження (позивача, заявника, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору), яка скористалася своїм правом доступу до правосуддя, подала позовну заяву (заяву, скаргу), на підставі якої відкрито провадження.

Частина перша статті 55 Конституції України містить загальну норму, яка означає право кожного звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші обмеження прав та свобод. Зазначена норма зобов'язує суди приймати заяви до розгляду навіть у випадку відсутності в законі спеціального положення про судовий захист.

Відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції кожна особа має право на справедливий та публічний розгляд своєї справи в розумний термін незалежним і неупередженим судом, який визначений законом, що вирішить будь-які цивільні суперечки або встановить обґрунтованість будь-яких кримінальних обвинувачень, які проти неї висунуті.

Стаття 354 ЦПК України передбачає, що апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення. Частина третя статті встановлює, що строк на апеляційне оскарження може бути також поновлений у разі пропуску з інших поважних причин, крім випадків, зазначених у частині другій статті 358 цього Кодексу.

За частиною другою статті 358 ЦПК України незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків:

1) подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки;

2) пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили.

Системно аналізуючи положення ЦПК України, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що особа, не повідомлена про розгляд справи (пункт 1 частини другої статті 358 цього Кодексу), – це особа, яку не сповістили про наявність судового провадження у справі і яка відповідно не знала / не могла знати про розгляд справи.

Судова повістка про виклик повинна бути вручена з таким розрахунком, щоб особи, які викликаються, мали достатньо часу для явки в суд і підготовки до участі в судовому розгляді справи, але не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання, а судова повістка-повідомлення – завчасно.

Стаття 17 ЦПК України містить норму, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

Склад учасників справи визначається статтею 42 ЦПК України. Зокрема, у справах позовного провадження учасниками справи є сторони, треті особи. У наказному провадженні учасниками справи є заявник та боржник. У справах окремого провадження учасниками справи є заявники, інші заінтересовані особи.

Норма про відмову у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення (частина друга статті 358 ЦПК України), на переконання Великої Палати Верховного Суду, не порушує саму сутність права доступу до правосуддя, а запровадження наведеного процесуального строку відповідає завданням цивільного судочинства та основним засадам (принципами) цивільного судочинства, зокрема таким, як: «змагальність сторін» (кожна сторона несе ризик настання наслідків, пов'язаних із вчиненням чи невчиненням нею процесуальних дій) та «неприпустимість зловживання процесуальними правами» (учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається).

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122603347>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.11.2024, справа №757/47946/19-ц (провадження №14-37цс23)

ВП ВС вказала, що ухвала про залишення заяви про забезпечення доказів без розгляду не підлягає оскарженню в апеляційному порядку окремо від рішення суду.

До основних засад судочинства належить, зокрема, й забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України).

Аналогічні за змістом правила передбачені й у процесуальних кодексах, як-от: у пунктах 8, 9 частини третьої статті 2 ЦПК України та пунктах 8, 9 частини третьої статті 2 ГПК України.

У частині другій статті 352 ЦПК України передбачено, що учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду лише у випадках, передбачених статтею 353 цього Кодексу.

Оскарження ухвал суду, які не передбачені статтею 353 цього Кодексу, окремо від рішення суду не допускається (частина друга статті 352 ЦПК України). Заперечення на ухвали, що не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, включаються до апеляційної скарги на рішення суду (частина друга статті 353 ЦПК України).

З урахуванням основних засад судочинства та необхідності забезпечення права на апеляційний перегляд справи будь-яка ухвала суду першої інстанції підлягає апеляційному оскарженню або самостійно, або разом із рішенням суду по суті спору.

Перелік ухвал, на які апеляційна скарга може бути подана окремо від рішення суду, наведений у частині першій статті 353 ЦПК України. Цей перелік не є вичерпним: ухвала, зазначена в частині першій статті 353 ЦПК України, безумовно, може бути оскаржена в апеляційному порядку окремо від рішення суду; за відсутності ухвали в цьому переліку встановленню та оцінці судом підлягає те, чи перешкоджає ця ухвала надалі провадженню в справі та/або чи може вона бути оскаржена разом із рішенням суду (тобто чи є в особи, яка подає апеляційну скаргу, можливість поновити свої процесуальні права в інший спосіб).

Оскільки законодавець використав категорію «заява» послідовно в дужках (а не через кому чи із застосуванням розділових сполучників) після слова «позов», то вжите в пункті 16 частини першої статті 353 ЦПК України (аналогічний за змістом – пункт 14 частини першої статті 255 ГПК України) поняття «заява» потрібно розуміти як заяву по суті справи (вид звернення до суду), яка за своїм змістом та процесуальним значенням (у частині ініціювання певного провадження) тотожна поняттю «позов».

Ухвала про залишення заяви про забезпечення доказів без розгляду не підлягає оскарженню в апеляційному порядку окремо від рішення суду, оскільки, по-перше, така ухвала відсутня в наведеному в частині першій статті 353 ЦПК України переліку, по-друге, ця ухвала не перешкоджає надалі провадженню у справі, а заявник не позбавлений можливості включити свої заперечення на цю ухвалу до апеляційної скарги на рішення суду, ухвалене по суті спору.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123481393>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.11.2024, справа №186/871/14-ц (провадження №14-97цс24)

Ухвала про відмову в задоволенні (про задоволення) заяви під час вирішення судом процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судового рішення, не може бути підставою для закриття провадження у справі за пунктом 3 частини першої статті 255 ЦПК України (пунктом 3 частини першої статті 231 ГПК України).

Відповідно до статті 1 Закону №1404-VIII виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження та примусове виконання рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій органів і посадових осіб, визначених у цьому Законі, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, в межах повноважень та у спосіб, визначених Конституцією України, цим Законом, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню.

Виконання судового рішення здійснюється на підставі виконавчого документа, що видається судом, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Відповідно до підпункту 17.4 підпункту 17 пункту 1 розділу XIII «Перехідні положення» ЦПК України до дня початку функціонування Єдиного державного реєстру виконавчих документів у разі втрати виконавчого документа суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, незалежно від того, суд якої інстанції видав виконавчий документ, може видати його дублікат, якщо стягувач або державний виконавець, приватний виконавець звернувся із заявою про це до закінчення строку, встановленого для пред'явлення виконавчого документа до виконання.

Дублікат – це документ, що видається замість втраченого оригіналу та має силу первісного документа. Оригінал виконавчого документа вважається втраченим, коли його загублено, украдено, знищено або істотно пошкоджено, що унеможлиблює його виконання. Таким чином, дублікат виконавчого документа видається замість втраченого оригіналу лише за наявності достатніх доказів того, що виконавчий документ дійсно втрачено.

Однією з підстав можливості видачі дублікату виконавчого документа є подання відповідної заяви протягом строку, встановленого для пред'явлення виконавчого документа до виконання, який повинен обчислюватися з урахуванням переривання цього строку та/або його зупинення.

Ухвала про відмову в задоволенні заяви про видачу дублікату виконавчого документа, постановлена під час вирішення судом процесуального питання, пов'язаного з виконанням судового рішення, не є рішенням, яке набрало законної сили в розумінні статей 186, 255 ЦПК України (статей 175, 231 ГПК України).

Така ухвала про відмову в задоволенні (про задоволення) заяви під час вирішення судом процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судового рішення, не може бути підставою для закриття провадження у справі за пунктом 3 частини першої статті 255 ЦПК України (пунктом 3 частини першої статті 231 ГПК України).

Проте наявність такої ухвали є підставою для застосування наслідків, визначених у пункті 1 частини другої статті 44 ЦПК України (подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин).

При цьому розділ VI ЦПК України (розділ V ГПК України), який регулює вирішення процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судового рішення, не передбачає відкриття / відмови у відкритті / закриття провадження у справі під час вирішення таких питань.

Заява (подання державного/приватного виконавця) з процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень у цивільних (господарських) справах, зокрема і про видачу дублікату виконавчого документа, підлягає розгляду без відкриття провадження у справі.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123410904>

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 04.11.2024, справа №405/4689/19 (провадження №61-1979сво24)

ВС вказав, що відсутність у рішенні суду вказівки на дату складання його повного тексту та несвоєчасне надіслання оскарженого судового рішення суду першої інстанції до Єдиного державного реєстру судових рішень, за умови, що учасник справи (зокрема, котрий ініціював позов – позивач), який подає апеляційну скаргу, знав про розгляд справи, не є перешкодою для отримання цієї особою у розумний строк інформації про стан відомого їй судового провадження та не свідчить про наявність випадків, передбачених частиною другою статті 358 ЦПК України.

Доступ до суду як елемент права на справедливий судовий розгляд не є абсолютним і може підлягати певним обмеженням у випадку, коли такий доступ особи до суду обмежується законом і не суперечить пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якщо воно не завдає шкоди самій суті права і переслідує легітимну мету за умови забезпечення розумної пропорційності між використаними засобами і метою, яка має бути досягнута.

Європейський суд з прав людини зауважив, що норми, які регулюють строки подачі скарг, безсумнівно, спрямовані на забезпечення належного здійснення правосуддя і юридичної визначеності. Зацікавлені особи мають розраховувати на те, що ці норми будуть застосовані («Peretyaka and Sheremetyev v. Ukraine, №17160/06 та №35548/06, § 34, ЄСПЛ, від 21 грудня 2010 року).

Провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи (частина третя статті 3 ЦПК України).

Незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків: подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки; пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили (частина друга статті 358 ЦПК України).

Датою ухвалення рішення є дата його проголошення (незалежно від того, яке рішення проголошено – повне чи скорочене). Датою ухвалення рішення, ухваленого за відсутності учасників справи, є дата складення повного судового рішення (частина п'ята статті 268 ЦПК України).

Особою, не повідомленою про розгляд справи (пункт 1 частини другої статті 358 ЦПК України), не можна вважати особу, яка, власне, ініціювала розгляд справи або судового провадження (позивача, заявника, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору), яка скористалася своїм правом доступу до правосуддя, подала позовну заяву (заяву, скаргу), на підставі якої відкрито провадження.

Законодавець при конструюванні частини другої статті 358 ЦПК України не визначив, що при її застосування має враховуватися дата внесення судом рішення до Єдиного державного реєстру судових рішень.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123410469>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10.07.2024, справа №686/11198/22 (провадження №61-4913 св 24)

ВС виснував, що залежно від установлених обставин необхідно залучати до участі у справах про визнання у судовому порядку військовослужбовця безвісно відсутнім або оголошення його померлим Міністерство оборони України або відповідні військові частини з метою захисту інтересів держави.

Згідно зі статтею 352 ЦПК України учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково. Після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, така особа користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи.

Апеляційний суд, перевіряючи доводи апеляційної скарги щодо його У пункті 3 частини першої статті 362 ЦПК України визначено, що суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

Про закриття апеляційного провадження суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в касаційному порядку (частина друга статті 362 ЦПК України).

Тлумачення наведених норм процесуального права свідчить про те, що суд апеляційної інстанції має процесуальну можливість зробити висновок щодо вирішення чи невирішення судом першої інстанції питань про права та інтереси особи, яка не брала участі у розгляді справи судом першої інстанції та подала апеляційну скаргу. Якщо обставини про вирішення судом першої інстанції питання про права, інтереси та свободи особи, яка не була залучена до участі у справі, не підтвердилися, апеляційне провадження підлягає закриттю.

Судове рішення, оскаржуване не залученою до участі у справі особою, повинно безпосередньо стосуватися прав, інтересів та обов'язків цієї особи, тобто судом має бути розглянуто й вирішено спір про право у правовідносинах, учасником яких на момент розгляду справи та прийняття рішення судом першої інстанції є скажник, або міститься судження про права та обов'язки цієї особи у відповідних правовідносинах. Рішення є таким, що прийняте про права та обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі, якщо в мотивувальній частині рішення містяться висновки суду про права та обов'язки цієї особи, або у резолютивній частині рішення суд прямо вказав про права та обов'язки таких осіб. У такому випадку рішення порушує не лише матеріальні права осіб, не залучених до участі у справі, а й їх процесуальні права, що витікають зі сформульованого в пункті 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод положення про право кожного на справедливий судовий розгляд при визначенні його цивільних прав і обов'язків.

Окреме провадження як вид цивільного судочинства характеризується певною специфікою процесуальної форми. Крім того, в окремому провадженні специфічне коло суб'єктів цивільного процесу – заявник і заінтересована особа (частина третя статті 42 ЦПК України). Заявник – це особа, яка порушує справу окремого провадження. Заінтересованими особами за змістом статті 4 ЦПК України є особи, які беруть участь у справі і які мають юридичну зацікавленість. Це коло осіб визначається взаємовідносинами із заявником у зв'язку з обставинами, які підлягають встановленню і які можуть вплинути на їх права та обов'язки.

Закриваючи апеляційне провадження відповідно до пункту 3 частини першої статті 362 ЦПК України за апеляційною скаргою Міністерства оборони України на рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 16 грудня 2022 року, суд апеляційної інстанції виходив з того, що оскаржуваним рішенням районного суду не вирішувалися питання про права та/або обов'язки Міністерства оборони України.

Разом з тим суд апеляційної інстанції залишив поза увагою, що під час встановлення юридичного факту смерті військовослужбовця, тобто оголошення померлим або визнання його безвісно відсутнім, не в усіх випадках заявники зазначають як заінтересованих осіб Міністерство оборони України або відповідну військову частину, які беруть участь у таких справах із метою захисту своїх інтересів або інтересів держави.

Тому суду залежно від установлених обставин необхідно залучати до участі у таких справах Міністерство оборони України або відповідні військові частини з метою захисту інтересів держави, оскільки визнання у судовому порядку військовослужбовця безвісно відсутнім або оголошення його померлим є підставою для виключення його зі списків особового складу військової частини та припинення виплати членам його сім'ї грошового забезпечення.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120313835>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17.07.2024, справа №570/566/22 (провадження №61-967св24)

ВС зазначив, що порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення, якщо, зокрема, в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими, якщо апеляційну скаргу обґрунтовано такою підставою.

Згідно з частинами першою, другою та п'ятою статті 263 ЦПК України судові рішення повинні ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права з дотриманням норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Відповідно до пункту 5 частини першої статті 36 ЦПК України суддя не може розглядати справу і підлягає відводу (самовідводу), якщо є інші обставини, що викликають сумнів у неупередженості або об'єктивності судді.

Апеляційний суд, переглядаючи справу в апеляційному порядку за апеляційною скаргою ОСОБА_2, в якій, зокрема, вона вказувала щодо заявленого відводу судді з наведених підстав (том 2, а. с. 107, на звороті), на вказане порушення норм процесуального права суду першої інстанції уваги не звернув, залишивши його рішення без змін. Згідно із зазначеною нормою процесуального права повноваженням апеляційного суду в такому разі є виключно скасування судового рішення та ухвалення нового. При цьому доводи ОСОБА_2 залишилися апеляційним судом без мотивування, що є порушенням вимог підпункту «в» пункту 3 частини першої статті 382 ЦПК України.

Справа направляється на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, якщо порушення норм процесуального права допущені тільки цим судом. У всіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції (частина четверта статті 411 ЦПК України).

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120543391>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду 31.07.2024, справа №760/18630/22 (провадження №61-6796св24)

Якщо дитина народилася в Україні, проживала в Україні та є громадянкою України, на час звернення матері до суду з позовом про визначення місця проживання дитини і відкриття провадження у справі не проживала в Україні нетривалий проміжок часу, її звичайним місцем проживання залишалася Україна, то на такий спір поширюється юрисдикція судів України.

Підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що у процесі провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися (частина перша статті 75 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

Питання набуття, здійснення, припинення чи обмеження батьківської відповідальності, а також її делегування, права опіки, у тому числі права стосовно піклування про особу дитини та, зокрема, право визначати місце проживання дитини, а також права на спілкування, у тому числі право брати дитину на обмежений період у місце інше, ніж звичайне місце проживання дитини, охоплюються предметною сферою застосування Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 року (далі – Гаазька конвенція про батьківську відповідальність 1996 року).

Відповідно до пункту 1 статті 5 Гаазької конвенції про батьківську відповідальність 1996 року судові або адміністративні органи Договірної держави звичайного місця проживання дитини мають юрисдикцію вживати заходів, спрямованих на захист особи чи майно дитини.

Стаття 6 Гаазької конвенції про батьківську відповідальність 1996 року встановлює, що для дітей-біженців та дітей, які внаслідок суспільних негараздів в їхній країні переміщені до інших держав, органи Договірної Держави, на території якої ці діти перебувають у результаті їхнього переміщення, мають юрисдикцію, передбачену в пункті 1 статті 5 Положення попереднього пункту, також застосовується до дітей, чиє звичайне місце проживання не може бути встановлено.

Наведені норми дозволяють дійти висновку, що юрисдикція спорів щодо батьківського піклування має визначатися залежно від місця звичайного проживання.

Звичайне місце проживання може підтверджуватися таким: відвідуванням дошкільного навчального закладу – садка, школи, різноманітних гуртків; за результатами встановлення таких обставин: за дитиною здійснюється медичний догляд, у дитини є свої друзі, захоплення, дитина має сталі сімейні зв'язки та інші факти, які свідчать, що дитина вважає своє місце проживання постійним, комфортним і місцем проживання своєї родини тощо. Тобто звичайне місце проживання дитини варто розуміти як таке місце, існування якого доводить певний ступінь прив'язаності дитини до соціального та сімейного її оточення. Із цією метою потрібно враховувати, зокрема, тривалість, регулярність, умови і причини перебування дитини і сім'ї в тій чи іншій державі, місце та умови відвідування освітніх закладів, знання мови, соціальні та сімейні відносини дитини у такій державі (постанови Верховного Суду від 01 листопада 2022 року у справі №201/1577/21, провадження №61-4217св22, від 31 січня 2024 року у справі №336/5265/22, провадження №61-12940св23).

Водночас суд також враховує положення статті 28 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах (Договір підписано 24 травня 1993 року та ратифіковано Постановою Верховної Ради України №3941-XII (3941-12) від 04 лютого 1994 року), якою регулюються правові стосунки між батьками і дітьми. Так, у правових стосунках між батьками і дітьми, у тому числі аліментних обов'язках батьків застосовується законодавство тієї Договірної Сторони, громадянином якої є дитина. Встановлення і оспорювання походження дитини від певної особи регулюється законодавством тієї Договірної Сторони, громадянином якої є мати дитини в момент народження дитини. Але достатнім є дотримання форми визнання дитини, що передбачена законодавством тієї Договірної Сторони, на території якої визнання має бути або було здійснене. У справах, зазначених у пунктах 1 і 2, компетентними є органи тієї Договірної Сторони, громадянином якої є дитина, а також органи тієї Договірної Сторони, на території якої дитина має місце проживання.

Зважаючи на вищевикладене у сукупності та враховуючи, що ОСОБА_3 народилася в Україні, до ІНФОРМАЦІЯ_2 проживала в Україні та є громадянкою України, на час звернення до суду із цим позовом та відкриття провадження у справі не проживала в Україні нетривалий проміжок часу, її звичайним місцем проживання залишалася Україна, тому апеляційний суд дійшов загалом обґрунтованого висновку про поширення юрисдикції судів України на цей спір та скасування ухвали суду першої інстанції, яка перешкоджає провадженню у справі надалі.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120785009>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 21.08.2024, справа №463/13223/21 (провадження №61-6505св24)

ВС вказав, що судові рішення направляється всім учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні. Направлення сторонам судових рішень в одному конверті, навіть у разі проживання їх за одною адресою, ЦПК України не передбачено, оскільки це унеможливило підтвердження отримання конкретною особою конкретного процесуального документа для відліку надалі процесуальних строків апеляційного оскарження

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року (далі – Конвенція) гарантує кожному право на справедливий суд, що включає, крім іншого, право на розгляд справи.

Згідно з пунктом 8 частини другої статтею 129 Конституції України однією з основних засад судочинства є забезпечення апеляційного оскарження рішення суду.

Відповідно до частини першої статті 352 ЦПК України учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково.

За вимогами статті 354 ЦПК України апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів з дня його (її) проголошення.

Учасник справи, якому повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду.

Строк на апеляційне оскарження може бути також поновлений у разі пропуску з інших поважних причин, крім випадків, зазначених у частині другій статті 358 цього Кодексу.

За вимогами частини другої статті 358 ЦПК України незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків: 1) подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки; 2) пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили.

Отже, річний преклюзивний строк для поновлення строку на апеляційне оскарження не поширюється на учасників справи, не повідомлених про розгляд справи.

09 листопада 2022 року Личаківський районний суд м. Львова направив відповідачам ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_1 копію рішення суду від 04 листопада 2022 року за адресою: АДРЕСА_1, в одному конверті одним відправленням.

У матеріалах справи міститься рекомендоване повідомлення про вручення поштового відправлення, проте, хто саме із відповідачів отримав поштову кореспонденцію, встановити неможливо.

Відповідно до частини п'ятої статті 272 ЦПК України учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судове рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (виклику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, – у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня.

Для реалізації права на подання апеляційної скарги визначальним є отримання заявником повного судового рішення, позаяк без ознайомлення з повним судовим рішенням неможливо зрозуміти мотиви суду, якими він керувався при ухваленні рішення, а отже, неможливо сформулювати підстави апеляційної скарги.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121204482>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 28.08.2024, справа №947/36027/21 (провадження №61-12849св23)

Збереження арештів, накладених державними виконавцями з метою виконання судового рішення, за відсутності відкритих виконавчих проваджень та можливості продовження примусового виконання судового рішення, є не виправданим втручанням у право на мирне володіння майном боржника

Згідно зі статтею 447 ЦПК України сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду зі скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи.

За змістом статті 11 Закону №606-XIV державний виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів примусового виконання рішень, неупереджено, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії. Державний виконавець здійснює заходи, необхідні для своєчасного і в повному обсязі виконання рішення, зазначеного в документі на примусове виконання рішення, у спосіб та в порядку, встановлені виконавчим документом і цим Законом. Державний виконавець у процесі здійснення виконавчого провадження має право накладати арешт на майно боржника, опечатувати, вилучати, передавати таке майно на зберігання та реалізовувати його в установленому законодавством порядку.

Відповідно до частини першої статті 30 Закону №606-XIV державний виконавець провадить виконавчі дії з виконання рішення до завершення виконавчого провадження у встановленому цим Законом порядку, а саме: закінчення виконавчого провадження – згідно зі статтею 49 цього Закону; повернення виконавчого документа стягувачу – згідно зі статтею 47 цього Закону; повернення виконавчого документа до суду чи іншого органу (посадовій особі), який його видав, – згідно зі статтею 48 цього Закону.

Згідно з частиною другою статті 50 Закону №606-XIV у разі, якщо у виконавчому провадженні державним виконавцем накладено арешт на майно боржника, у постанові про закінчення виконавчого провадження або повернення виконавчого документа до суду або іншого органу (посадовій особі), який його видав, державний виконавець зазначає про зняття арешту, накладеного на майно боржника.

Отже, з огляду на наведені норми Закону №606-XIV у разі повернення виконавчого документа стягувачу, виконавче провадження не є закінченим.

Оскільки повернення виконавчого листа з підстав, передбачених пунктом 5 частини першої статті 47 Закону №606-XIV, не позбавляє стягувача права повторно пред'явити виконавчий документ до виконання протягом строків, встановлених статтею 12 цього Закону, тому на час повернення виконавчого листа стягувачу у державного виконавця були відсутні передбачені Законом підстави для зняття арешту з майна боржника.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 27 березня 2020 року у справі №817/928/17 (адміністративне провадження №К/9901/20268/18) зазначено про те, що як закінчення виконавчого провадження, так і повернення виконавчих документів з різних підстав, законодавцем визначено як стадію завершення виконавчого провадження, за яким ніякі інші дії державного виконавця не проводяться.

Згідно з положеннями статті 41 Конституції України та статті 321 Цивільного кодексу України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності чи обмежений у його здійсненні. Право приватної власності є непорушним.

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції закріплює, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

У постановках Верховного Суду у складі колегій суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 07 липня 2021 року у справі №2-356/12 (провадження №61-5972св19), від 03 листопада 2021 року у справі №161/14034/20 (провадження №61-1980св21), від 22 грудня 2021 року у справі №645/6694/15-ц (провадження №61-18160св19), від 26 січня 2022 року у справі №127/1541/14-ц (провадження №61-2829св21), у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18 січня 2023 року у справі №127/1547/14-ц (провадження №61-12997св21), у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 09 січня 2023 року у справі №2-3600/09 (провадження №61-12406св21) викладено правовий висновок про те, що наявність протягом тривалого часу нескасованого арешту на майно боржника, за умови відсутності виконавчого провадження та майнових претензій з боку стягувача, є невиправданим втручанням у право особи на мирне володіння своїм майном.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121295642>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11.09.2024, справа №591/6212/23 (провадження №61-9062св24)

ВС вказав, що альтернативою звернення учасників справи до суду із позовними заявами, скаргами та іншими визначеними законом процесуальними документами, оформленими в паперовій формі та підписаними безпосередньо учасником справи або його представником є звернення з процесуальними документами в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом учасника справи через «Електронний кабінет»

Відповідно до частини другої статті 357 ЦПК України до апеляційної скарги, яка оформлена з порушенням вимог, встановлених статтею 356 цього Кодексу, застосовуються положення статті 185 цього Кодексу.

Згідно з частиною третьою статті 185 ЦПК України, якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається позивачеві.

Залишаючи без руху апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції виходив із того, що ОСОБА_1 через підсистему «Електронний суд» подав клопотання / заяву, до якого долучено додаток, зокрема апеляційну скаргу на рішення Зарічного районного суду м. Суми від 02 лютого 2024 року, яка фактично є електронною копією оригіналу апеляційної скарги, отриманої шляхом її сканування (фотографування) та засвідченої кваліфікованим електронним підписом представника позивача.

При цьому додана до клопотання апеляційна скарга містить не власноручний підпис заявника, а його зображення, додане до текстового документа за допомогою програмного забезпечення.

Однак нормами ЦПК України не передбачено можливості подання до суду апеляційної скарги електронного або паперового документа не в оригіналі, як і не передбачено порядку розгляду апеляційним судом копії апеляційної скарги, засвідченої представником, яка виступає додатком до заяви.

Згідно з частиною восьмою статті 43 ЦПК України, якщо документи подаються учасниками справи до суду або надсилаються іншим учасникам справи в електронній формі, такі документи скріплюються електронним цифровим підписом учасника справи.

Процесуальні документи в електронній формі мають подаватися учасниками справи до суду з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення форм процесуальних документів відповідно до Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (далі – Положення).

Згідно з пунктом 3 розділу XI Положення №30 особи за допомогою зареєстрованого електронного кабінету формують проекти (створюють шляхом заповнення відповідних форм, редагують, долучають), підписують та подають до суду і органів системи правосуддя електронні запити, скарги, пропозиції та інші непроцесуальні звернення, що стосуються діяльності таких органів, а також отримують відповідь на них.

Електронний цифровий підпис використовується в АСДС для підписання та погодження (візування) інформаційних ресурсів загалом або фіксування певних дій з ними (внесення зауважень, пропозицій, погодження частини тексту тощо).

Документи подаються за допомогою електронного кабінету у форматі електронного документа та електронної копії паперового документа. Суди приймають подані електронні документи як оригінали документів, а електронні копії паперових документів, як завірнені копії оригіналів документів та можуть вимагати надання їх оригіналів для перевірки (пункт 6 розділу XI Положення).

Тобто надсилання процесуальних документів в електронному вигляді передбачає використання сервісу «Електронний суд» відповідно з попередньою реєстрацією офіційної електронної адреси (Електронного кабінету) та з обов'язковим використанням власного електронного підпису.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/121626523>

Постанова Верховного Суду у складі суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 02.10.2024, справа №372/3733/22 (провадження №61-3818св24)

Некоректне, з погляду лінгвістики, формулювання вимог позову не може бути перешкодою для захисту порушеного права особи, яка звернулася до суду, оскільки надміру формалізований підхід стосовно дослівного розуміння вимог позову, як реалізованого способу захисту, суперечить завданням цивільного судочинства.

Відповідно до статті 202 ЦК України правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків.

Згідно зі статтею 215 ЦК України підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою – третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу.

Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна зі сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Згідно зі статтею 717 ЦК України за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність.

Згідно з частинами першою та другою статті 234 ЦК України фіктивним є правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином. Фіктивний правочин визнається судом недійсним.

Згідно з частинами другою та третьою статті 13 ЦК України при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довікілью або культурній спадщині. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Цивільно-правовий договір (у тому числі й договір дарування) не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення.

Боржник (дарувальник), який відчужує майно на підставі безвідплатного договору на користь іншої особи після виникнення у нього зобов'язання з повернення суми позики, діє, очевидно, недобросовісно та зловживає правами стосовно кредитора, оскільки укладає договір дарування, який порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Як наслідок, не виключається визнання недійсним договору, спрямованого на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України).

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122220286>

Постанова Верховного Суду у складі суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 09.10.2024, справа №753/939/24 (провадження №61-11306св24)

Факт перебування особи за кордоном на момент подачі позову до суду не спростовує можливість позивачки власноручно підписати позовну заяву, оскільки не має значення, яким чином позовна заява потрапила до суду (поштовим зв'язком, за допомогою Єдиної судової інформаційно телекомунікаційної системи, кур'єром чи іншою особою, уповноваженою позивачем на такі дії).

Відповідно до частини першої статті 4 ЦПК України кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів.

Суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, у межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках (частина перша статті 13 ЦПК України).

Відповідно до частин першої, другої статті 175 ЦПК України, у позовній заяві позивач викладає свої вимоги щодо предмета спору та їх обґрунтування. Позовна заява подається до суду в письмовій формі і підписується позивачем або його представником, або іншою особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи.

Згідно з частиною першою статті 58 ЦПК України сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.

Відповідно до частин першої, другої статті 15 ЦПК України учасники справи мають право користуватися правничою допомогою. Представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом.

У частинах четвертій, восьмій статті 62 ЦПК України визначено, що повноваження адвоката як представника підтверджуються одним із таких документів: 1) довіреністю; 2) ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 3) дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу».

До позовної заяви, підписаної представником позивача, додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника позивача (частина сьома статті 177 ЦПК України).

Таким чином, позовна заява може бути складена, підписана та подана до суду як самим позивачем, так і його представником, якщо йому надані такі повноваження.

У разі коли заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано, така заява повертається позивачеві (пункт 1 частини четвертої статті 185 ЦПК України).

Передбачений пунктом 1 частини четвертої статті 185 ЦПК України процесуальний наслідок суд застосовує до відкриття провадження у справі. Якщо про вказані обставини стало відомо після відкриття провадження у справі, суд постановляє ухвалу про залишення позову без розгляду, якщо його подала особа, яка не має цивільної процесуальної дієздатності; якщо від імені заінтересованої особи його подала особа, яка не має повноважень на ведення справи (пункти 1 і 2 частини першої статті 257 ЦПК України).

Відповідно до пунктів 1, 2 частини першої статті 257 ЦПК України суд постановляє ухвалу про залишення позову без розгляду, якщо: позов подано особою, яка не має цивільної процесуальної дієздатності; позовну заяву від імені заінтересованої особи подано особою, яка не має повноважень на ведення справи.

Отже, з огляду на норми Конституції України, а також норми міжнародного права повернення цивільного позову або залишення його без розгляду з формальних підстав унеможлиблює доступ позивача до правосуддя для повного захисту своїх прав та інтересів шляхом судового розгляду справи.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122252925>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суд 06.11.2024, справа №483/346/24 (провадження №61-13383св24)

ВС вказав, що у випадку, якщо ордер додано до документа, що посвідчений електронним підписом, додаткового накладення окремого власноручного («фізичного») чи електронного підпису на ордер не вимагається.

Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру (стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

Особа, яка зареєструвала електронний кабінет у Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, може подавати процесуальні, інші документи, вчиняти інші процесуальні дії в електронній формі виключно за допомогою Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи або її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами, з використанням кваліфікованого електронного підпису або засобів електронної ідентифікації, що мають високий рівень довіри, відповідно до вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», якщо інше не передбачено цим Кодексом (абзацдругий частини восьмої статті 14 ЦПК України).

Документи (у тому числі процесуальні документи, письмові та електронні докази тощо) можуть подаватися до суду, а процесуальні дії вчинятися учасниками справи в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом. Процесуальні документи в електронній формі мають подаватися учасниками справи до суду з використанням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) (частини п'ята, шоста статті 43 ЦПК України).

У разі подання представником заяви по суті справи в електронній формі він може додати до неї довіреність або ордер в електронній формі, на які накладено кваліфікований електронний підпис відповідно до вимог закону та Положення про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) (частина сьома статті 62 ЦПК України).

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122926897>

Постанова Верховного Суду у складі від 11.12.2024, справа №385/1763/23 (провадження №61-7913св24)

ВС вказав, що сам собою факт запровадження воєнного стану в Україні не є безумовною підставою для поновлення процесуального строку.

Процесуальний порядок провадження у цивільних справах визначається ЦПК України та іншими законами України, якими встановлюються зміст, форма, умови виконання процесуальних дій, сукупність цивільних процесуальних прав і обов'язків суб'єктів цивільно-процесуальних правовідносин та гарантій їх реалізації.

Статтею 354 ЦПК України передбачено, що апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення.

Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Учасник справи, якому повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження: 1) на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду; 2) на ухвали суду – якщо апеляційна скарга подана протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду.

Строк на апеляційне оскарження може бути також поновлений у разі пропуску з інших поважних причин, крім випадків, зазначених у частині другій статті 358 цього Кодексу.

Поновлення строку на апеляційне оскарження судового рішення без доведеності поважності причин не забезпечувало б рівновагу між інтересами сторін та правову визначеність у цивільних правовідносинах, яка є складовою верховенства права, проголошеного статтею 8 Конституції України.

Введення на території України воєнного стану не зупинило перебіг процесуальних строків звернення до суду з позовами. Питання поновлення процесуального строку у випадку його пропуску з причин, пов'язаних із запровадженням воєнного стану в Україні, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням доводів, наведених у заяві про поновлення такого строку. Такою підставою можуть бути обставини, що виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили виконання учасником судового процесу процесуальних дій протягом встановленого законом строку. АТ КБ «ПриватБанк таких обставин не вказало. А сам собою факт запровадження воєнного стану в Україні не є безумовною підставою для поновлення процесуального строку.

Також не можна визнати поважними причинами пропуску строку на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції обсяг роботи та кадрове забезпечення АТ КБ «ПриватБанк».

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123719403>

Постанова Верховного Суду у складі від 19.12.2024, справа №444/1542/24 (провадження №61-9777св24)

ВС зазначив, коли справа не є малозначною та не стосується спорів, що виникають із трудових відносин, то за приписами статті 60 ЦПК України представництво інтересів особи може здійснювати виключно адвокат.

У частині першій статті 8 Конституції України передбачено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Відповідно до частини першої статті 58 ЦПК України сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.

Як визначено у частині другій статті 50 ЦПК України, представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом.

Згідно з частинами першою та другою статті 60 ЦПК України представником у суді може бути адвокат або законний представник. Під час розгляду спорів, що виникають із трудових відносин, а також справ у малозначних спрах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених у статті 61 цього Кодексу.

Згідно з частиною шостою статті 19 ЦПК України в редакції, чинній на час постановлення судом першої інстанції оскаржуваної ухвали, для цілей цього Кодексу малозначними справами є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 3) справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства); 4) справи про розірвання шлюбу; 5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Прожитковий мінімум для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається скарга (частина дев'ята статті 19 ЦПК України).

Предметом позову у цій справі є вимоги про стягнення грошових коштів, ціна позову у цій справі станом на 01 січня 2024 року перевищує сто розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (3 028,00 грн x 100 = 302 800,00 грн) та становить 700 000,00 грн, тобто ця справа на момент подання позову не була малозначною відповідно до закону.

Згідно з пунктом 1 частини четвертої статті 185 ЦПК України заява повертається у випадках, коли заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано.

Таким чином, встановивши, що позовну заяву від імені ОСОБА_2, який є опікуном ОСОБА_1, підписано ОСОБА_4, який на підтвердження своїх повноважень надав довіреність від 01 квітня 2024 року, враховуючи предмет позову, та те, що ця справа не є малозначною відповідно до закону, що виключає можливість представництва позивача у суді особою, яка діє на підставі довіреності та не має статусу адвоката, суд першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про повернення позовної заяви особі, яка її подала, на підставі пункту 1 частини четвертої статті 185 ЦПК України.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/123992061>

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи –

<https://t.me/InfoUNBA>

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – <https://t.me/hsaorgua>

